

T2. Delican, B., Esmer, B., Yılmaz, E., Salman, M., Şimşek, A. S., Kahraman, O., Bayındır, T., Polat, Ü., Temizkan, Ö. (2022). Yeni Okuryazarlıklar, Değişen Metin Algısı ve 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri. Ankara: Pegem Akademi

Tuğba ŞİMŞEK¹

Dünya her geçen saniye değişmeye ve kendini geliştirmeye bir adım daha yaklaşmaktadır. Bu gelişimin birçok temeli bulunmakla birlikte bu temellerden biri olan teknolojinin etkisinin büyük olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Teknolojinin hayatın içinde bu denli yer almaya başlaması ile okuryazarlıkta da yeni yaklaşımlar ve türler ortaya çıkmıştır. Görsel okuryazarlık, medya okuryazarlığı, e-okuryazarlık gibi türlerin gelişen teknolojinin birer ürünleri olduğu ve Türkçe eğitiminde de bu yeniliklere uygun bir eğitim yolu izlenmesi gerektiği rahatlıkla söylenebilir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010).

Kitap, editörlüğünü Hayati Akyol ve Burak Delican'ın üstlendiği çok yazarlı bir kaynaktır. 9 bölümden oluşmaktadır ve bölümler sırasıyla Burak Delican, Barış Esmer, Eyüp Yılmaz, Muhammed Salman, Ahmet Salih Şimşek, Olcay Kahraman, Tolga Bayındır, Ümit Polat, Ömer Temizkan tarafından yazılmıştır.

“Okuma Yazma Becerileri ve 21. Yüzyılda Okuryazarlık”

başlıklı ilk bölümde okumanın tanımından ve temel ilkelerinden bahsedilerek söze başlanmıştır. Dil becerilerinin okuma ile ilişkisinden bahsedilmiş ve ardından okuryazarlık becerilerinin gelişimine yönelik görüşlerin farklı gelişim teorilerinin dil gelişimi açıklamalarından etkilendiği vurgulanmıştır. Bu düşünce, Crawford'un erken okuryazarlık becerilerinin gelişimine etki eden görüşleri sınıflandırması örnek gösterilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde en olarak okuma-yazmanın anlatıldığı bir bölümde muhakkak yer verilmesi gereken okuryazarlık tanımı ve alfabe sistemlerinden de bahsedilmiştir. İlk alfabetik sistemlerden günümüz alfabetik sistemlerine kadar birçok alfabe sistemine değinilmiştir.

Bu bölümde önemli görülen yerlerden birisi okuma-yazma ve okuryazarlık kavramları arasındaki farkın açıklandığı kısımdır. Bölüm yazarı okuma-yazma becerisine sahip olmayan bir bireyin okuryazar olabileceğinin mümkün olduğunu belirtmekte ve iki kavram arasındaki farkları açıklamaktadır. Devamında ise artık değişen okuma ortamlarının sonucu olarak yazının kâğıt/mürekkep formundan ekran/ışık formuna dönüşümünden bahsedilmiştir. Özellikle teknolojinin gelişimiyle birlikte taşınabilir bilgisayar, akıllı telefon, tablet gibi araçlar aracılığıyla metin ortamlarının da dönüşüme uğradığı belirtilmektedir.

“Dijital Okuryazarlık” başlıklı ikinci bölümde dijital okuryazarlığın tanımından ve ortaya çıkış sürecinden bahsedilmiştir. Dijital okuryazarlığın beraberinde getirdiği *dijital yerliler* ve *dijital göçmen* gibi kavramlardan da söz edilerek dijital okuryazarlığın boyutları anlatılmıştır. Dijital okuryazarlığın bileşenlerini açıklayan farklı modellerin açıklamalarına yer verilmiştir. Dijital okumaz yazmazlığın

¹ YL Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe Eğitimi ABD, simsektugba51@gmail.com, 0000-0002-5341-3090 [Tanıtma, Kayıt tarihi: 13.06.2023-kabul tarihi: 20.08.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1347338]

olumsuzluklar yaratan bir durum olduğu ve gelecek yeni neslin bu becerileri edinmesi için planlamalar yapması gerektiği fikri öne sürülmüştür. Dijital okuryazarlığın gelişiminin dijital yeterlikler ile başladığı öne sürülmüş ve 12 dijital yeterlik alanı açıklanmıştır. Bu alanlara bütünleştirici, uzmanlaşmış, hukuk ve etik, karar verme gibi alanlar örnek verilebilir. Dijital okuryazarlığın bireyin gelişim alanlarına yansımalarından, bireyin sahip olduğu yeni rollerden ve dijital kullanımın getirilerinden bahsedilmiştir. Vatandaşlık kavramının dijitalleşen dünyayla birlikte dijital vatandaşlık kavramını doğurduğu söylenmiş ve dijital vatandaşlık kavramı açıklanmıştır. Bölümün son kısımlarında ise dijital okuryazarlık becerisinin öğretim programına yansımalarından bahsedilmiş ve ilköğretim programı üzerinden açıklanmıştır. Dijital okuryazarlığın geliştirilmesi için öneriler verilerek bölüm sonlandırılmıştır.

“Yeni Medya Okuryazarlığı” başlıklı üçüncü bölümde medya okuryazarlık becerisi üzerinde durulmaktadır. Bölümde ilk olarak geleneksel ve yeni medya kavramlarından bahsedilmiş, ardından yeni medya ilkeleri sıralanmış ve açıklanmıştır. Yazar, yeni medya kavramının tam olarak anlaşılamadığını, bu durumu çözmek için ise yeni medya ilkelerinin tanımlanmasının yerinde olacağını belirtmiştir. Bunlar; sayısal gönderim ilkesi, modülerlik ilkesi, otomasyon ilkesi, değişebilirlik ilkesi ve kod çevrimi ilkesidir. Yazar, yeni medyanın kullanıcılara sunduğu kolaylıklar ve zorluklardan bahsetmiştir. Bireylerin gerektiği durumlarda uzaktan görüşme ve uzaktan eğitim için yeni medya araçlarını kullanmaları, yeni medyanın faydalarından birini oluşturur. Bilgi kirliliği ise yeni medyanın getirdiği, üzerinde önemle durulan olumsuz bir duruma örnektir. Yazar medya okuryazarı olmanın öneminden bahsetmiş ve günümüzde yaşanan bazı olaylardan da hareketle çocukların yetkin birer medya okuryazarı olarak yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Medya okuryazarlığının amaçları ve beş temel ilkesi açıklanmıştır. Sonrasında ise medya okuryazarlığında kare efektinden ve bilinçaltına gönderilen mesajlardan bahsedilmiş ve örneklendirmeler yapılmıştır. Örneklerin açıklanmasıyla birlikte sona eren bölümün genel özeti yapılmıştır.

“Bilimsel okuryazarlık” başlıklı dördüncü bölümde bilimsel okuryazarlığın tarihsel süreci anlatılmış ve ardından “bilim okuryazarlığı” ve “bilimsel okuryazarlık” kavramlarının ayırımından bahsedilmiştir. Bölümde, bilimsel okuryazarlığın tam anlamıyla okuryazarlığın özelliklerini taşıdığı, içerik alanı gözetmeksizin bilimsel olarak sağlam şekilde okuyazar olmayı ifade ettiği belirtilmektedir. Bu kavram karmaşasının açıklanmasının devamında bilimsel okuryazarlığın özellikleri sıralanmıştır. *Post-Truth (Hakikat Sonrası) Çağda Bilimsel Okuryazarlık* alt başlığında bilimsel bilginin ne olduğu, değişebilirliği ve önemi açıklanmış, ardından bilimsel okuryazarlığın öneminden bahsedilmiştir. Post-Truth çağı getirdiği durumlardan bahsedilmiş ve bilgi bozukluklarına değinilmiştir. Bunlar; yanlış bilgi, dezenformasyon ve kötü bilgi olarak üçe ayrılmaktadır. “Sınır Bilimle Çekirdek Bilim Arasında Bilimsel Okuryazarlık” adlı alt başlık altında ise çekirdek bilim ve sınır bilim kavramları örnekler yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Bölümün sonunda bilimsel okuryazarlık ile ilgili okuma önerilerine yer verilmiştir.

Kitabın beşinci bölümü “Veri ve İstatistik Okuryazarlığı”dır. Yazar bölüme bilginin ne olduğundan, bilgi ve teknoloji ilişkisinden ve medyanın doğuşundan bahsederek başlamıştır. Bilgi üretiminin hızlandığı ve veri merkezlerinin işleyişinin yoğunluğundan söz edilmiştir. Yazar bu bilgiler ışığında “veri” ve “bilgi” kavramlarını örneklerle tanımlamıştır. Verilerin “geçerli” ve “güvenilir” olması gerektiğinden bahsedilmiş ve bu kavramlar bilimsel bilgi bağlamında açıklanmıştır. 21. yy’da en önemli bilgi edinme yöntemlerinden biri olarak nitelenen istatistiksel enformasyondan bahsedilmiştir. “Veri ve İstatistik Okuryazarlığı” alt başlığında istatistiksel enformasyon elde etme süreci anlatılmıştır. Bu süreç problemi tanımlama, veri toplama sürecini tasarlama, veri toplama ve verileri doğrulama, veri analizi ve istatistiksel çıktıları elde etme ve istatistiksel çıktıların sunumu olmak üzere beş basamaktan oluşur.

Yazar bu basamakları detaylı bir şekilde açıklamıştır. “Eğitimde Veri ve İstatistik Okuryazarlığı Becerisi” alt başlığı altında veri ve istatistik okuryazarlığı becerisini kazandırmanın öneminden ve MEB öğretim programında ağırlıklı olarak matematik dersi altında bu beceriye yer verildiğinden bahsedilmiştir. ASA’nın (Amerikan İstatistik Kurumu) istatistik öğretimi için benimsetilmesi gereken altı temel ilkesinden bahsedilmiş, ardından “Veri ve İstatistik Okuryazarlığı Becerisini Geliştirmek İçin Öneriler” alt başlığı altında öneriler verilerek bölüm sonlandırılmıştır.

Kitabın altıncı bölümü “Tarih Okuryazarlığı” dır. Yazar tarih kavramının kökeninden, tarih eğitiminin nasıl olması gerektiğinden bahsetmiş ve ardından “Tarih Okuryazarlığı Kavramı” alt başlığı altında tarih okuryazarlığı kavramını açıklamıştır. Tarih okuryazarlığı kavramının doğuşundan ve kavramı kullanan teorisyenlerden bahsedilmiştir. Okuryazarlığın aslında farklı alanlarda yetkin olma anlamını nitelediğini söyleyen yazar, “Tarih Okuryazarlığının Alt Becerileri” başlığı altında tarih okuryazarlığının 12 alt becerisini sıralamıştır. Tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme becerisi, neden-sonuç ilişkisi kurabilme becerisi, tarihsel dili anlama becerisi, tarihsel araştırma becerisi vb. beceriler sıralanmış, ardından tek tek açıklanmıştır. Bölüm, “Tarih Okuryazarlığına Yönelik Derinlemesine Okuma Önerileri” alt başlığı ile sonlandırılmıştır.

“Kültürel Okuryazarlık” başlıklı yedinci bölümde kültür, kültürel okuryazarlık, kültürel miras, kültürel bellek kavramlarından bahsedilmiş ve kültürel okuryazarlığın genel hatları çizilmiştir. Kültürel okuryazarlığın farklı tanımları aktarılmıştır. Kültürel okuryazarlık tanımları toplumsal hayatın ilişkilerini kavrayabilmesi ve bireyin kendi kültürünü ve farklı kültürleri tanıması çerçevesinde şekillenmiştir. Kültürel okuryazarlığın sanatla iç içe olduğu belirtilmiş ve tarihi süreç içinde artan yazılı ve görsel kaynakların takibinin zor olduğu söylenmiştir. Bu nedenle de kültürel okuryazarlığın sanat, ekonomi, görsel vb. alt başlıklarının oluştuğu ve çoklu okuryazarlık gerektiren bir eylem olduğu ifade edilmiştir.

Kitabın sekizinci bölümü “21. Yüzyıl Becerileri ve Öğretmen” dir. Yazar 21. Yüzyıl becerilerinden bahsederek söze başlamış, ardından MEB öğretim yaklaşımı ve felsefesine atıfta bulunarak bu becerilerin öneminden bahsetmiştir. “Öğrenme ve Yenilenme Becerileri” alt başlığında beceriler yaratıcılık ve yenilenme, eleştirel düşünme ve problem çözüme, iletişim ve iş birliği olmak üzere üç başlık altında maddelenmiştir. 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılmasında teknolojinin de rolünün önemi vurgulanarak “Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri” alt başlığına yer verilmiş, burada ise beceriler bilgi okur-yazarlığı, medya okur-yazarlığı, bilgi ve iletişim teknolojileri okur-yazarlığı başlıkları altında sıralanmıştır. 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilere ve öğretmenlere kazandırılmasının gerekliliği üzerinde durulmuş ve çocukların bu becerileri öğrenmesine yönelik 10 temel stratejiden bahsedilmiştir. Stratejilere çocuk merkezli, bütünsel odaklanma, oyun tabanlı vb. örnekleri verilebilir. Bu stratejiler detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bu bilgilerin ardından öğretmenlerin sahip olması gereken becerilere değinilerek “21. Yüzyıl Öğretmen Özellikleri” alt başlığında etkili bir öğretmenin nitelikleri aktarılmıştır. Öngörülü olmak, adanmışlık, dinamizm ve coşku bu niteliklerden bazılarıdır.

“Okuryazarlığın Sosyolojisi” başlıklı dokuzuncu ve son bölümde okuryazarlığın sosyolojisine dair bilgiler aktarılmıştır. Bölümde ilk olarak okuryazarlığa dair tarihsel çerçeve oluşturulmuş, ardından okuryazarlık dört başlık altında tasnif edilmiştir. Bu başlıklar alfabeyle dayalı okuryazarlık, işlevsel okuryazarlık, eleştirel okuryazarlık ve yeni okuryazarlıklardır. Yazar, “Bir Habitus Olarak Okuryazarlık” başlığı altında Fransız sosyolog Bourdieu’nun habitus ve sermaye kavramlarını ele almıştır. Bölümde habitus kavramının farklı farklı tanımlarına yer verilse de habitus en genel ifade ile, dünyanın nasıl anlaşıldığı, değerlendirildiği ve ne yapılmasının makbul olduğuna ilişkin bilgi biçimi

T2. Delican, B., Esmer, B., Yılmaz, E., Salman, M., Şimşek, A. S., Kahraman, O., Bayındır, T., Polat, Ü., Temizkan, Ö. (2022). Yeni Okuryazarlıklar, Değişen Metin Algısı ve 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri. Ankara: Pegem Akademi/ Şimşek, T.

şeklinde açıklanabilir. Okuryazarlık ve habitus kavramı arasında bağıntılar kurulmuş, ardından sermaye kavramından bahsedilerek sermayenin türlerine yer verilmiştir.

İncelenen bu kitap, her geçen dakika değişen dünyanın eğitimin temel ayağı olan okuryazarlığı da değiştirdiğini belirttiği ve literatüre yeni okuryazarlık türleri kazandırıldığını gösterdiği için önemlidir. Eğitim bilimleri ve Türkçe eğitimi alanında yararlanılacak önemli bir kaynaktır. Lisans ve lisansüstü öğrencilere tavsiye edilebilir.

Kaynakça

- Kurudayıoğlu, M. ve Tüzel, S. (2010). 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi. Türklük Bilimi Araştırmaları.
- Delican, B., Esmer, B., Yılmaz, E., Salman, M., Şimşek, A. S., Kahraman, O., Bayındır, T., Polat, Ü., Temizkan, Ö. (2022). Yeni Okuryazarlıklar, Değişen Metin Algısı ve 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri. Ankara: Pegem Akademi.